

STIG STRÖMHOLM, *Vem äger forskningen?* Iustus Förlag, Uppsala 2002, 105 s.

Forskning kommer idag regelmässigt till stånd genom, eller ger upphov till, ett omfattande och komplicerat samspel mellan många fysiska och immateriella komponenter — det rör sig om aktörer i olika roller, rättigheter av varierande typ, objekt av skiftande art, regler på olika hierarkiska nivåer i de tillämpliga normsystemen som dessutom kan vara på olika utvecklingsstadier. Det är dessa onekligen komplicerade förhållanden, vilka således inte tillåter något enkelt svar på viktiga och bara i förstone okomplicerade frågor om vem som kontrollerar forskningen, förutsättningarna för dess genomförande och dess materiella eller immateriella resultat, som givit Stig Strömholm incitament till denna skrift som en smula provokativt fått titeln *Vem äger forskningen?*

Det är en liten bok, mindre än 100 sidor brödtext, som vill vara till praktisk hjälp genom att skapa reda och överblick för dem som kanske har kunskap om forskning och om forskningens arbetsmiljö, men som inte haft anledning eller förutsättningar att placera forskningen i ett samhällligt och rättsligt perspektiv. Genomgående finns ett drag av anspråkslöshet i framställningen, där författaren säger sig varken kunna ta ställning till konkreta fall eller att ge generella rekommendationer; syftet är blott att presentera en spelplan och att göra det svårtillgängliga begripligt. Detta räcker dock långt enligt anmälarens mening. Nyttan av denna lilla skrift har inte bara forskarsamhällets många aktörer, oavsett om det rör sig om individuella forskare, administratörer, institutioner, stiftelser och bolag inom forskarvärlden utan även de många som eljest i någon mening

relaterar till forskningsarbete och forskningsresultat.

Författaren vänder sig således alls inte till jurister, men det kan knappast råda någon tvekan om att även juridiskt skolade läsare har något att lära av denna skrift. De uppenbara skälen härtill är att normsystemet som sådant, om det nu kan uttryckas i singularis, är komplext och sålunda sammansatt av flera motspänstiga komponenter, men även genom att området inte alls kan sägas vara genomreglerat och som juridiken här ofta måste kompletteras med rent moraliska aspekter och känsla för de olika kulturer som präglar forskarsamhället.

Det framställningstekniska och pedagogiskt värdefulla greppet hos denna bok låter fokus hamna på tre skilda fenomen, nämligen *objekten*, *rättigheterna* och *aktörerna*. Härtill läggs några korta avsnitt om normtyper och normnivåer och en exemplifierande avslutning. Avsnittet om objekten ringar främst in det civilrättsliga ensamrättskyddet för två olika företeelser som framträder som *resultat* av vetenskapligt arbete, nämligen konkretiserade idéer, men som också ofta ger specifika förutsättningar för hur forskningsinsatser i det enskilda fallet kan framskrida. Det rör sig dels om patenterade eller oskyddade men patenterbara uppfinningar eller uppfinningar som är uteslutna från patentskydd dels om upphovsrättens skyddsobjekt. Till de forskningsrelevanta objekten hänförs också så artskilda men i sammanhanget synnerligen relevanta företeelser som pengar, lokaler och utrustning liksom kunskap och know-how.

Det andra huvudavsnittet behandlar ”Rättigheterna” och rör

närmare besett vem eller vilka som har rätt eller möjlighet att bestämma över en viss forskningsprocess och att tillgodogöra sig intellektuella eller materiella resultat. Här omfattar framställningen ett spann från yttrande- och informationsfrihetens positioner till rent kontraktuella mekanismer för att däremellan bl.a. göra nedslag i äganderätten och i de immaterialrättigheter som objektsbestämdes i det föregående avsnittet. Ett synnerligen rikt spektrum av frågeställningar således, men läsaren guidas ledigt genom snårskogen eftersom framställningen brutits ned via korta omdömen och förklaringar till sådana praktiska realiteter som forskares fordringsrätt till penninganslag och hur medelsförvaltning bör utövas eller grundfrågor såsom verkan av avtal bl.a. vad gäller handel med patent- och upphovsrättigheter. Framställningen hjälper därmed läsaren att kort sagt ringa in vilka möjligheter som ges för att med bindande verkan för andra fatta vissa beslut och att råda över vissa tillgångar i forskningssammanhang.

Det tredje centrala avsnittet, om "Aktörerna", anlägger också ett juridiskt perspektiv genom att peka ut ett antal i sammanhanget mer eller mindre prominenta rättsinnehavare, nämligen anslagsgivare, staten (universitet och institutioner), enskild forskningsledare, enskild forskare/lärare, enskild anställd som ej är forskare och icke

anställd forskare. En poäng med detta avsnitt är att det tydliggör inte bara vars och ens distinkta rättigheter utan även hur dessa kan vara sinsemellan integrerade och beroende av varandra. Ett skolexempel i dubbel mening utgör komplexiteten hos det förhållande att institutionens krav på framläggande av disputationssavhandling och överlämnande av ett visst antal exemplar för spridning onekligen utgör ett ingrepp i författarens upphovsrätt. Såvida krav också ställs på att avhandlingen skall publiceras digitalt och göras tillgänglig i nätmiljön, t.ex. såsom förutsättning för att universitetet skall utge publiceringsstöd, så inser man lätt en konfliktyta där krav på kostnadseffektivitet, ambitioner att åstadkomma administrativ enkelhet och öka tillgängligheten hos ny forskning etc. bryts mot personliga, författar-etiska, redaktionella och förlagsmässiga aspekter.

Stig Strömholm erbjuder i denna skrift en populärt hållen framställning som inte bara bringar viss saklig och terminologisk reda på grundval av en strikt systematik utan även, trots att författaren flera gånger påpekar att generella rekommendationer inte kan ges med giltighet för forskningens idag omfattande och variations- och variantrika värld, många värdefulla omdömen och påpekanden.

Få kan vara bättre skickade att skriva denna bok.

Jan Rosén